

<https://doi.org/10.32820/2074-8922-2018-59-18-27>

УДК 377.3:69]:614

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

©Кулаласва Н. В.

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

Інформація про автора:

Кулаласва Наталя Валеріївна: ORCID: 0000-0002-8613-1495; culture2016@ukr.net; кандидат хімічних наук, завідувач лабораторії технологій професійного навчання; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, провулок Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, 03045, Україна

Актуальність дослідження пояснюється необхідністю забезпечити в професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю врахування людських та організаційних чинників безпеки в їхній майбутній фаховій діяльності. Складність користування сучасним будівельним обладнанням і підвищена відповідальність за якісне виконання технологічних процесів вимагають означеного.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та розробленні дійової концепції формування культури безпеки професійної діяльності в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю. Метою цього є розвинення в них ціннісного ставлення до життя та здоров'я, середовища перебування, національної гідності та самосвідомості; оволодіння систематизованими знаннями, вміннями й навичками, необхідними для побудови стратегій безпечної професійної поведінки; виявлення та використання професійно значущих якостей, важливих для організації власної праці на засадах культури безпеки професійної діяльності.

Результати. Визначені нормативно-правові міжнародні та державні документи, на яких ґрунтується розроблена авторкою концепція, орієнтовані на забезпечення освіти в інтересах сталого розвитку, зокрема безпеки праці, здоров'язбереження, енергоефективності та екологічної безпеки в професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю.

Запропонована модель формування культури безпеки професійної діяльності в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю ілюструє такі його складові, як: опанування теоретичними та практичними знаннями в галузі культури безпеки професійної діяльності; володіння вміннями й навичками професійної діяльності на засадах культури безпеки професійної діяльності; розвиток професійно значущих якостей, важливих для опанування нею; прагнення до опанування культурою безпеки професійної діяльності та ціннісного ставлення до неї.

Виокремлені зміст культури безпеки професійної діяльності та основні вимоги до нього, а також педагогічні умови її формування в закладах професійної (професійно-технічної) освіти сприятимуть упровадженню компоненти культури безпеки професійної діяльності до змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю.

Ключові слова: концепція, культура безпеки професійної діяльності, майбутні кваліфіковані робітники будівельного профілю, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, професійна підготовка.

Кулаласва Н. В. «Концепция формирования культуры безопасности профессиональной деятельности у будущих квалифицированных рабочих строительного профиля»

Актуальность исследования заключается в необходимости обеспечить в профессиональной подготовке будущих квалифицированных рабочих строительного профиля учет человеческих и организационных факторов безопасности их будущей профессиональной деятельности. Сложность в использовании современным строительным оборудованием и повышенная ответственность за качественное выполнение технологических процессов требует приведенного.

Цель исследования заключается в обосновании и разработке действенной концепции формирования культуры безопасности профессиональной деятельности у будущих квалифицированных рабочих строительного профиля. Целью которого является развитие у них ценностного отношения к жизни и здоровью, среде обитания, национальному достоинству и самосознанию; овладение систематизированными знаниями, умениями и навыками, необходимыми для построения стратегий безопасного профессионального поведения; выявление и использование профессионально значимых качеств, важных для организации собственного труда на основе культуры безопасности профессиональной деятельности.

Результаты. Приведенные нормативно-правовые международные и государственные документы, на которых базируется разработанная автором концепция, ориентированы на обеспечение образования в интересах устойчивого развития, в частности безопасности труда, здоровьесбережения, энергоэффективности и экологической безопасности в профессиональной подготовке будущих квалифицированных рабочих строительного профиля.

Предложенная модель формирования культуры безопасности профессиональной деятельности у будущих квалифицированных рабочих строительного профиля иллюстрирует такие ее составляющие, как: овладение теоретическими и практическими знаниями в области культуры безопасности профессиональной деятельности; владение умениями и навыками профессиональной деятельности на ее основе; развитие профессионально значимых качеств, важных для овладения культурой безопасности профессиональной деятельности; их стремление к овладению культурой безопасности профессиональной деятельности и ценностного отношения к ней.

Выделенные содержание культуры безопасности профессиональной деятельности и основные требования к нему, а также педагогические условия ее формирования в учреждениях профессионального (профессионально-технического) образования будут способствовать внедрению компоненты культуры безопасности профессиональной деятельности в содержание профессиональной подготовки будущих квалифицированных рабочих строительного профиля.

Ключевые слова: концепция, культура безопасности профессиональной деятельности, будущие квалифицированные рабочие строительного профиля, заведения профессионального (профессионально-технического) образования, профессиональная подготовка.

N. Kulalajeva “Concept of inculcating the culture of occupational safety among future qualified construction workers”

The topicality of the research is explained by the need to procure the human and organizational security factors in the process of training future construction workers. The use of modern construction equipment and an increased responsibility for the quality of technological processes require the following.

The purpose of the research is to substantiate and develop an effective concept of inculcating the culture of occupational safety among future qualified construction workers. The purpose of that is to develop their value attitude towards life and health, towards the environment, national dignity and self-awareness; to help them acquire systematized knowledge and skills necessary for building strategies for safe occupational conduct, identifying and using professionally relevant qualities that are important while organizing their own professional activity on the basis of their work-safety consciousness.

Results. The paper provides normative legal international and state documents, which are based on the concept developed by the author, and which aim at ensuring education in the interests of sustainable development, in particular labor safety, health protection, energy efficiency and ecological safety, in the process of vocational training of future qualified construction workers.

The suggested model of the development of occupational safety culture of future qualified construction workers illustrates its components, such as: acquisition of theoretical and practical knowledge in the field of occupational safety culture; development of professionally relevant skills on the basis of occupational safety awareness; development of professionally significant qualities important for its acquisition; their desire to acquire the culture of occupational safety and value attitude to professional activities.

The content of the culture of occupational safety, which is highlighted in the paper, and its main requirements, as well as the pedagogical conditions for its development in the institutions of professional (vocational) education, will contribute to the implementation of the components of occupational safety awareness into the content of vocational training of future qualified construction workers.

Keywords: concept, occupational safety culture, future qualified construction workers, VET-schools, vocational training.

Постановка проблеми. Постійні технологічні зміни, що характерні для підприємств будівельної галузі сьогодні, зумовлені швидким розвитком науково-технічного сектору виробництва, вимагають від майбутніх кваліфікованих робітників – будівельників своєчасного реагування та опанування інноваційними виробничими

технологіями. Разом із тим, складність користування сучасним будівельним обладнанням і підвищена відповідальність за якісне виконання фахових операцій потребують від них під час навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) звернути увагу, окрім безпосередньо технологічних, на людські та

ЗМІСТ ОСВІТИ

організаційні чинники безпеки. Йдеться про забезпечення безпеки праці в процесі здійснення будівельної діяльності з урахуванням людського чинника, тобто про формування в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю культури безпеки професійної діяльності (КБПД). Зауважимо, що метою формування КБПД є розвинення в них ціннісного ставлення до життя та здоров'я, середовища перебування, національної гідності та самосвідомості; оволодіння систематизованими знаннями, вміннями й навичками, необхідними для побудови стратегій безпечної професійної поведінки; виявлення та використання професійно значущих якостей, важливих для організації власної праці на засадах КБПД. До того ж, включення КБПД до заходів и норм професійної безпеки будівельників сприятиме розширенню можливостей кваліфікованих робітників галузі у вирішенні питань безпеки та виходу за межі технологічного підходу [14].

Результати аналізу наукових досліджень і педагогічних розробок у цьому напрямі є підґрунтям педагогічного проектування, завдяки якому створюється відповідна педагогічна система. Однією з форм, за допомогою якої подається основна точка зору, провідний задум, теоретичні вихідні принципи побудови педагогічної системи, є концепція. Вона, як правило, будується за результатами наукових досліджень і призначена викласти уявлення про педагогічну систему в конструктивній, прикладній формі. Таким чином, будь-яка концепція має містити тільки такі положення, ідеї, погляди, що реальні для практичного втілення в тій чи іншій системі або процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначальною рисою сучасних педагогічних концепцій є їхній розвиваючий характер. У цьому напрямі відомі праці таких вчених-педагогів, як Ф. Бекон, Д. Дьюї й Г. Кершенштейнер, Я. Коменський, Ю. Бабанський, П. Гальперин, Л. Занков, В. Красівський, Т. Кудрявцев, Н. Кузьміна, А. Леонтєв, І. Лернер, А. Матюшкин, М. Махмутов, Н. Ничкало, В. Оконь, В. Радкевич, М. Скаткін, Н. Тализіна, К. Ушинський, Г. Хозяїнов та ін., психологів В. Давидова, Д. Ельконіна та багатьох інших. Їхні роботи були спрямовані на розроблення концептуальних основ ефективних педагогічних систем. У той же час питання формування культури безпеки в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю поки що не знайшло гідного висвітлення. Отже, забезпечення формування

КБПД у майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю потребує точного та чіткого опису структури і складу відповідної педагогічної системи, а також функціонування навчально-виробничого процесу. Це можливо тільки за умов створення дійової концепції формування КБПД у майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю. Але безпосередньо відомостей про наявність концепції формування культури безпеки професійної діяльності в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю під час аналізу результатів наукових досліджень нами виявлено не було.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні та розробці дійової концепції формування культури безпеки професійної діяльності в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю.

Виклад основного матеріалу. Під педагогічною концепцією ми розуміємо збудовану на певних теоретико-методологічних засадах та узагальненні сучасного педагогічного досвіду виховання і навчання, систему ідей, висновків про закономірності й сутність педагогічного процесу, принципи його організації та методи здійснення.

Варто зазначити, що розроблена нами концепція враховує положення Айтї-Нагойської декларації (Айтї-Нагоя, Японія, 2014 р.), прийнятої на Всесвітній конференції ЮНЕСКО з освіти в інтересах сталого розвитку, щодо ефективної інтеграції «освіти в інтересах сталого розвитку» в програми викладання і навчання системи професійної (професійно-технічної) освіти [1]. Вона також відповідає Комплексній програмі реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003-2015 рр. [10] із змінами і доповненнями, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 16 серпня 2005 року № 746 і від 8 листопада 2006 року № 1571 [11], а також Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [13], зокрема з питань здоров'я, енергозбереження й охорони довкілля. Основні положення концепції ґрунтуються на таких документах як: Конституція України [9], Закони України «Про охорону праці» [2], «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» [3], «Про використання ядерної енергії та радіаційний захист» [4], «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [5], «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [6], Кодекс

ЗМІСТ ОСВІТИ

законів про працю України [7] та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів тощо. Концепція враховує численні документи, розроблені Міжнародною організацією праці стосовно безпеки та гігієни праці в будівництві [8].

У якості основних етапів реалізації концепції формування КБПД майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю в ЗП(ПТ)О ми пропонуємо такі. По-перше, визначення мети формування цієї концепції має відбуватися на основі аналізу результатів діяльності його педагогічних працівників і вивчення соціального середовища ЗП(ПТ)О. Найчастіше в практиці керування ЗП(ПТ)О мету пов'язують із розвитком інноваційних процесів. Вони можуть охоплювати зміст освіти, систему управління закладом, технології навчання, режим роботи закладу тощо. Запропонована нами концепція є частиною системи управління ЗП(ПТ)О.

По-друге, подання структурних елементів концепції як системи. У концепції, пов'язаної з організацією навчання, можна виокремити такі елементи: мотивацію навчання, формування загальнопрофесійних і спеціальних знань, умінь, навичок, організацію самостійної пізнавальної діяльності учнів тощо. У складі даної системи кожний елемент виконує певну функцію. Наприклад, прийоми, що формують мотиви діяльності, дають можливість створити оптимальні умови для саморозвитку кожного вихованця; рівень сформованості загальнопрофесійних і спеціальних умінь визначає готовність учнів до самоосвіти та ін. Будь-який елемент системи виконує індивідуальну функцію лише в тому випадку, коли її складові компоненти певним чином пов'язані між собою. Так, сукупність прийомів мотивації спрямована на спонукання учнів до діяльності. Але до цієї сукупності входять прийоми, що забезпечують мотивацію навчання на будь-якому етапі пізнання. Якщо така сукупність прийомів буде реалізована викладачем (майстром виробничого навчання) у практиці навчання, то «елемент» виконає власну функцію – забезпечить включення кожного вихованця до пізнавальної діяльності, перехід учнів з одного рівня мотивації на більш високий.

По-третє, створення умов для реалізації ідей концепції. Мета концепції – організація формування КБПД майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю таким чином, щоб створити умови для їхнього самовизначення, саморозвитку; сформувати систему відносин до себе, суспільства, загальнолюдських цінностей. Діяльність викладачів і майстрів виробничого навчання щодо організації професійної підготовки вихованців спрямовується на реалізацію дидактичних принципів розвитку їх самостійності в роботі; створення для неї відповідних умов; розробку завдань для самостійної роботи з урахуванням реальних можливостей і індивідуальних особливостей. Формами організації навчальної діяльності можуть бути теоретичні та практичні заняття, лабораторні роботи, проектна діяльність, конференції тощо.

Значний вплив на характер діяльності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О здійснює сукупність зовнішніх умов: необхідно формувати особистість, яка б відрізнялася високими професійними якостями, рівнем спілкування, умінням швидко ухвалювати рішення й забезпечувати їхнє виконання. Така особистість легше адаптується в професійному середовищі, самовизначається у швидко змінних умовах, досягає позитивних результатів діяльності, чим впливає на навколишнє середовище в плані його перетворення. Тому, під час розроблення концепції формування КБПД у майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю необхідно враховувати соціальне замовлення суспільства й держави, а також сукупність зовнішніх зв'язків, здатних вплинути на її реалізацію. Якщо навчання вихованців буде якісно організоване, то це безпосередньо позначиться на результатах діяльності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Аналіз результатів теоретичного вивчення досліджуваної проблеми та стану сформованості культури безпеки професійної діяльності в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю на практиці дав нам змогу запропонувати таку модель формування КБПД у майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю (рис. 1.).

Рис. 1. Модель формування КБПД у майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю (розроблено автором).

Сформованість культури безпеки професійної діяльності у майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю відбивається в їхній усвідомленій професійній поведінці з її дотриманням. Вона формується через опанування ними теоретичними та практичними знаннями в галузі КБПД, володіння вміннями й навичками професійної діяльності на засадах КБПД, розвиток професійно значущих якостей, важливих для опанування КБПД, їхнього прагнення до опанування КБПД та ціннісного ставлення до неї.

До основних ідей, що мають важливе значення для цієї концепції, належать:

– формування КБПД на всіх освітніх рівнях (ступеневість, наступність) професійної освіти будівельників;

– імплементація компонентів КБПД у професійну освіту будівельників;

– формування в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю ціннісного ставлення до життя і здоров'я;

– формування в майбутніх будівельників прагнення до соціального захисту на ринку праці;

– єдність педагогічних і виробничих цінностей у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю до безпечної професійної діяльності;

– інноваційність змісту освітньої компоненти КБПД будівельників;

– демократизація співпраці та відносин учнів і педагогів у навчально-виробничому процесі та позаурочній роботі;

– залучення майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю до корпоративної культури будівельних

підприємств;

– залучення фахівців підприємств – соціальних партнерів до співпраці з ЗП(ПТ)О будівельного профілю у галузі КБПД як невід'ємної складової корпоративної культури будівельного підприємства;

– пріоритет безпеки життя і здоров'я людини над суто управлінсько-корпоративними інтересами, що подекуди панують на підприємствах будівельної галузі;

– панування корпоративних цінностей забезпечення безпеки виробництва, що ґрунтуються на національних культурних традиціях;

– формування в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю комунікативної культури як чинника, що забезпечує полікультурні особливості робітників будівельних підприємств;

– упровадження ризик-орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю.

Мета формування культури безпеки професійної діяльності в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю досягається розв'язанням таких освітньо-виховних завдань, як:

– розроблення теоретико-методичних засад формування культури безпеки професійної діяльності в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю;

– уведення до змісту стандартів професійної (професійно-технічної) освіти для будівельних професій компонентів культури безпеки професійної діяльності будівельників;

– оновлення змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих

ЗМІСТ ОСВІТИ

робітників будівельного профілю освітньою компонентою КБПД;

– створення системи захисту (соціального, професійного, особистісного) майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю;

– розвиток ціннісних орієнтацій майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, спрямованих на захист навколишнього середовища під час професійної діяльності;

– створення навчально-методичних комплексів з предметів для забезпечення професійного навчання майбутніх кваліфікованих будівельного профілю з урахуванням освітньої компоненти КБПД: розроблення підручників, навчальних посібників, методичних розробок уроків, збірників індивідуальних і групових проектних завдань, тестів, завдань для само- і взаємоконтролю, розробок кейсів, ігрових занять, тренінгів тощо;

– створення в ЗП(ПТ)О середовища з пріоритетом безпеки життя й здоров'я людини шляхом застосування різноманітних психолого-педагогічних засобів впливу, спрямованого на оволодіння учнями – майбутніми будівельниками КБПД;

– систематичне оновлення компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в галузі культури безпеки професійної діяльності будівельників;

– використання ситуативних завдань, тренінгів, ігор для розвитку критичного мислення учнів під час прийняття ними нестандартних рішень для запобігання небезпечних виробничих ситуацій;

– прилучення учнів до корпоративної культури будівельних підприємств для усвідомлення важливості опанування ними культури безпеки професійної діяльності будівельників;

– організація в ЗП(ПТ)О проектної навчальної діяльності із залученням представників підприємств – соціальних партнерів, орієнтованої на оволодіння учнями знаннями, уміннями й навичками в галузі КБПД;

– створення в будівельних майстернях ЗП(ПТ)О умов для відпрацювання учнями знань, умінь і навичок за напрямками: безпека праці та комунікації, здоров'я та енергозбереження, екологічна безпека;

– упровадження та систематичне удосконалення методик діагностики володіння учнями ЗП(ПТ)О будівельного профілю культурою безпеки професійної діяльності.

Формування культури безпеки професійної діяльності в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю потребує дотримання принципів, що детермінують його як цілісний, цілеспрямований та послідовний процес. До них належать: 1) загально дидактичні: зв'язку навчання з життям, науковості, наочності навчання, поєднання різних методів і засобів навчання в залежності від задач і змісту, поєднання різних форм організації навчання в залежності від задач, змісту і методів навчання, розвивального і виховального навчання, соціокультурної відповідності, позитивної мотивації і сприятливого емоційного клімату, зв'язку теорії з практикою, систематичності й системності, міжпредметності, ситуативності навчання; 2) принципи виховання: національної спрямованості виховання, гуманізації виховного процесу, цілісності (емергентності), суб'єкт-суб'єктної взаємодії, превентивності; 3) дидактичні принципи професійної (виробничої) педагогіки: модульності професійного навчання, створення навколишнього середовища; 4) спеціальні принципи: синергізму; відкритості та інформування; попередження небезпек; ергономічності.

Формування культури безпеки професійної діяльності в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю має ґрунтуватися на сформованих в учнів шкільних знаннях з основ здоров'я й екології, безпеки життєдіяльності. Зміст культури безпеки професійної діяльності регламентується кваліфікаційними вимогами до підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю та комплексом загально професійних і ключових компетентностей, зазначених у стандартах професійної (професійно-технічної) освіти для будівельних професій. Він також:

– забезпечує загальноосвітню та загальнокультурну основу професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю до безпечної професійної діяльності, спрямованої на задоволення потреб ринку праці в мобільних, спроможних до працевлаштування кваліфікованих робітниках – будівельниках;

– сприяє виявленню і розвитку комунікативних здібностей в учнів – майбутніх будівельників, що, зважаючи на полікультурні особливості будівельних підприємств, дасть їм змогу швидше адаптуватися на робочому місці;

– сприяє розвитку в учнів критичного мислення, пізнавально-творчої активності, здатностей до аналізу складних виробничих

ЗМІСТ ОСВІТИ

ситуацій і прийняття відповідних рішень;

– дає можливість реалізувати цілі сталого розвитку в професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, зокрема: охорону здоров'я, якість освіти, гідну працю, відповідальне споживання, використання відновлювальної енергії тощо.

Зміст культури безпеки професійної діяльності будівельників має постійно оновлюватися відповідно до змін у технологічних процесах сучасної будівельної індустрії і передбачає такі напрями: працезахоронний, здоров'язберігаючий, екологічний, енергозберігаючий і комунікаційний. В оновленні змісту КБПД будівельників слід враховувати змістові параметри професійних стандартів, що визначають систему показників, за якими встановлюють відповідність професійної діяльності працівників вимогам ринку праці, а також є набором характеристик у вигляді компетентностей (загальнопрофесійних, ключових, професійних) й відповідно до цього – знань.

За таких умов навчально-виробничий процес у ЗП(ПТ)О будівельного профілю спрямовується на формування в учнівської молоді професійної компетентності, заснованої на професійних знаннях, вміннях і навичках, ціннісному ставленні до власної праці та її результатів, розвитку професійно значущих якостей. Його основною метою є забезпечення життя та здоров'я учнів, їхній гармонійний розвиток, а також підготовка до безпечної професійної діяльності. Ефективність цього процесу залежить від педагогічних умов, серед яких особливого значення набувають: цілеспрямоване мотивування майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю до опанування КБПД; оновлення змісту професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю з урахуванням компоненти КБПД; застосування інтерактивних технологій для професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю культурі безпеки професійної діяльності; створення інноваційного культурно-освітнього середовища з пріоритетом життя й здоров'я людини; розроблення й використання інтегративного навчально-методичного комплексу з предмета «Культура безпеки професійної діяльності будівельників».

Для реалізації означених педагогічних умов до змісту професійного навчання майбутніх будівельників упроваджується

компонента КБПД, а саме:

– розроблено авторський курс «Культура безпеки професійної діяльності будівельників»;

– цей курс уводиться за вибором ЗП(ПТ)О у якості предмета «Культура безпеки професійної діяльності будівельників»;

– окремі теми – модулі цього курсу імплементуються до окремих предметів навчального плану професійної підготовки майбутніх будівельників;

– окремі методичні розробки цього курсу використовуються під час позаурочних заходів (класних годин, тематичних свят, бесід, конкурсів, змагань, ярмарок умінь тощо);

– у ЗП(ПТ)О запроваджується проектна діяльність учнів, спрямована на оволодіння ними КБПД (проблематика проектів орієнтована на змістові компоненти КБПД будівельників);

– у навчально-виробничому процесі використовуються ситуативні завдання (кейси), призначені для розвитку в учнів здібностей до аналізу небезпечних ситуацій та пошуку рішень щодо їхнього розв'язання;

– у ЗП(ПТ)О систематично проводяться ігри та конкурси, орієнтовані на подолання складних ситуацій на будівельних майданчиках;

– для учнів організуються екскурсії на будівельні підприємства та зустрічі з інженерами (інструкторами) з охорони праці будівельних підприємств для обговорення проблем безпеки праці будівельників.

Для створення в ЗП(ПТ)О будівельного профілю таких педагогічних умов важливо, щоб їхні педагогічні працівники мали високий рівень методологічної, технологічної, дослідницької і професійної культури. Підвищення кваліфікації і стажування педагогічних працівників ЗП(ПТ)О будівельного профілю здійснюється на базі обласних науково-методичних центрів професійної (професійно-технічної) освіти, інститутів післядипломної освіти, навчально-практичних центрів професійної (професійно-технічної) освіти, ВНЗ будівельного профілю тощо. Для цього розробляються спеціальні програми підвищення професійної компетентності педагогів ЗП(ПТ)О будівельного профілю. Для оволодіння педагогами культурою безпеки професійної діяльності будівельників до складу цих програм доцільно імплементувати змістові складові КБПД. У цьому контексті доцільним є відвідування педагогами виставок-демонстрацій інноваційних будівельних технологій з подальшим використанням у

ЗМІСТ ОСВІТИ

педагогічній діяльності відповідних матеріалів, отриманих під час виставкових презентацій.

Якісна професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю з урахуванням компоненти КБПД зумовлює необхідність дидактично обгрунтованої системи навчально-методичної документації і засобів навчання [12]:

– програмне забезпечення (освітньо-професійна програма, навчальний план, тематичні плани і програми з предметів, професій, нормативи оснащення кабінетів, майстерень, лабораторій тощо);

– інформаційне забезпечення (підручники, посібники, опорні конспекти, довідники, методичні розробки, рекомендації, збірники завдань тощо);

– алгоритми діяльності (дидактичні модулі, творчі завдання, інформаційно-технологічні картки, схеми, картки контролю і самоконтролю знань, умінь і навичок, тести тощо);

– засоби навчання (площинна й об'ємна наочність, натуральні зразки, моделі, муляжі, відеофільми, комп'ютери, телевізори тощо).

Дидактичні матеріали для науково-методичного забезпечення розробляються відповідно до методології і визначених вище дидактичних принципів, що забезпечуватиме якісний відбір навчальної інформації та логічну й системну побудову навчального процесу з предметів, будівельних професій. Для визначення рівня засвоєння знань та практичних умінь доцільно використовувати засоби дидактичного й комп'ютерного тестування, що відповідають критеріям об'єктивності, надійності, точності.

Науково-методичне забезпечення навчально-виробничого процесу з урахуванням компоненти КБПД вимагає оснащення ЗП(ПТ)О будівельного профілю сучасними засобами навчання, до них належать: засоби індивідуального і колективного захисту будівельників, засоби гейміфікації, симуляції та тренування в складних виробничих ситуаціях тощо. Постійні зміни будівельних виробничих технологій потребують від педагогічних працівників ЗП(ПТ)О будівельного профілю систематичного опанування інноваційними виробничими технологіями, залучення практиків – будівельників до розроблення навчально-методичних комплексів з предметів, ознайомлення з вітчизняним і зарубіжним досвідом підготовки майбутніх будівельників.

Для реалізації концептуальних положень формування культури безпеки професійної діяльності майбутніх кваліфікованих

робітників будівельного профілю потрібне:

– консолідація можливостей науковців, педагогічних працівників закладів освіти будівельного профілю різних рівнів, представників будівельних підприємств та виробників будівельних матеріалів, державних установ і громадських організацій для теоретичного обгрунтування питань, визначення та практичного розв'язання проблем, пов'язаних з культурою безпеки професійної діяльності будівельників;

– розроблення стандартів професійної (професійно-технічної) освіти для будівельних професій з урахуванням компоненти КБПД;

– розроблення професійних стандартів для робітників будівельних професій з урахуванням КБПД;

– підготовка сучасних підручників, посібників, смарт-комплексів з предметів з урахуванням КБПД;

– створення в ЗП(ПТ)О будівельного профілю експериментальних лабораторій із залученням представників підприємств – соціальних партнерів для дослідження проблематики культури безпеки професійної діяльності будівельників;

– підвищення компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О будівельного профілю в галузі КБПД;

– взаємодія з зарубіжними закладами професійної освіти будівельного профілю, будівельними підприємствами з питань КБПД будівельників;

– налагодження співпраці між закладами освіти будівельного профілю різних рівнів, підприємствами будівельної промисловості, державними установами і громадськими організаціями для спільного проведення науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, тренінгів, виставок, конкурсів з питань КБПД;

– пропагування культури безпеки професійної діяльності будівельників в засобах масової інформації.

Висновки. Таким чином, визначено нормативно-правові міжнародні та державні документи, на яких ґрунтується розроблена авторкою концепція, орієнтовані на забезпечення в професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю освіти в інтересах сталого розвитку, зокрема безпеки праці, здоров'язбереження, енергоефективності та екологічної безпеки.

Запропонована модель формування культури безпеки професійної діяльності в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю ілюструє такі його

ЗМІСТ ОСВІТИ

складові, як: опанування теоретичними та практичними знаннями в галузі культури безпеки професійної діяльності; володіння вміннями й навичками професійної діяльності на засадах культури безпеки професійної діяльності; розвиток професійно значущих якостей, важливих для опанування нею; прагнення до опанування культурою безпеки професійної діяльності та ціннісного ставлення до неї.

Виокремлені зміст культури безпеки професійної діяльності та основні вимоги до

Список використаних джерел:

1. Айти-Нагойська декларація з освіти для сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002310/231074r.pdf>. – Назва з екрану.
2. Про охорону праці : Закон України [Електронний ресурс] № 229-IV від 21.11.2002 // ВВР України. – 2003. – № 2. – ст. 10. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності [Електронний ресурс] : Закон України // ВВР України. – 1999. – № 46-47. – ст. 403. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>.
4. Про використання ядерної енергії та радіаційний захист : Закон України [Електронний ресурс] // ВВР України. – 1995. – № 12. – ст. 81. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр>.
5. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України [Електронний ресурс] // ВВР України. – 1994. – № 27. – ст. 218. – Документ 4004-XII, чинний, поточна редакція. – Редакція від 28.12.2015, підстава 901-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>. – Назва з екрану.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України [Електронний ресурс] // ВВР України. – 1993. – № 4. – ст.19. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. – Назва з екрану.
7. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] // ВВР УРСР. – 1971. – додаток до № 50. – ст. 375. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. – Назва з екрану.
8. Конвенція про безпеку та гігієну праці у будівництві № 167 [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_021. – Назва з екрану.
9. Конституція України [Електронний ресурс] // ВВР України. – 1996. – № 30. – ст. 141. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрану.
10. Порядок денний на XXI століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda_21_ch8a.shtm. – Назва з екрану.
11. Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003 – 2015 рр. із змінами і доповненнями від 16 серп. 2005 р. № 746 і

нього, а також педагогічні умови її формування в закладах професійної (професійно-технічної) освіти сприятимуть упровадженню компоненти культури безпеки професійної діяльності до змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю. До перспектив подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо впровадження освітньої компоненти культури безпеки професійної діяльності в навчально-виробничий процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

від 8 листоп. 2006 р. № 1571 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://ecopravo.org.ua/2011/06/09/7/>. – Назва з екрану.

12. Радкевич В. О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю : монографія / В. О. Радкевич ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Київ : УкрІНТЕІ, 2010. – 424 с.
13. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>
14. Francois Daniellou, Ivan Boissieres, Marcel Simard. Human and organizational factors of safety : state of the art [Electronic resource] / F. Daniellou, I. Boissieres, M. Simard // Les cahiers de la sécurité industrielle. – FonCSI, 2011. – № 1. – 125 p. – URL: <https://www.foncsi.org/fr/publications/collections/cahiers-securite-industrielle/human-and-organizational-factors-of-safety-state-of-the-art/human-and-organizational-factors-of-safety-state-of-the-art>. – Назва з екрану.

References

1. Aiti-Nahoiska deklaratsiia z osvity dlia staloho rozvytku n.d., [Aiti-Nagoya Declaration on Education for Sustainable Development], <<http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002310/231074r.pdf>>.
2. Verkhovna Rada Ukrainy 2003, 'Zakon Ukrainy Pro okhoronu pratsi № 229-IV vid 21.11.2002', [On labor protection: Law of Ukraine [Electronic resource] No. 229-IV of 21.11.2002], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 2, stattia 10, viewed 20 February 2018, <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>>.
3. Prezydent Ukrainy 1999, 'Zakon Ukrainy Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia vid neshchasnoho vypadku na vyrobnytstvi ta profesiinoho zakhvoriuvannia, yaki sprychynuly vtratu pratsezdatsnosti', [On compulsory state social insurance against accidents at work and occupational diseases that caused disability], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 46-47, stattia 403, viewed 11 February 2018, <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>>.
4. Prezydent Ukrainy 1995, 'Zakon Ukrainy Pro vykorystannia yadernoi enerhii ta radiatsiinyi zakhys', [On the Use of Nuclear Energy and Radiation Protection], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no 12, stattia 81, viewed 28 February 2018 <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр>>.
5. Prezydent Ukrainy 1994, 'Zakon Ukrainy Pro zabezpechennia sanitarnoho ta epidemichnoho blahopoluchchia naseleння', [On ensuring the sanitary and epidemic well-being of the population], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 27, stattia 218, Dokument 4004-XII, chynnyi, potochna redaktsiia, Redaktsiia vid 28.12.2015, pidstava 901-VIII, viewed 05 March 2018, <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>>.
6. Prezydent Ukrainy 1993, 'Zakon Ukrainy Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia',

ЗМІСТ ОСВІТИ

[Fundamentals of legislation of Ukraine on health protection : Law of Ukraine], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 4, stattia 19, viewed 10 March 2018, <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>>.

7. Verkhovna Rada 1971, 'Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy', [Code of Labor Laws of Ukraine], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliki*, dodatok do no. 50, stattia 375, viewed 05 April 2018, <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>>.

8. Konventsiia pro bezpeku ta hihieniu pratsi u budivnytstvi № 167 1991, [Convention on Safety and Health at Work No. 167], viewed, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_021>.

9. Verkhovna Rada Ukrainy 1996, 'Konstytutsiia Ukrainy', [Constitution of Ukraine], *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 30, stattia 141, viewed,

<<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>>.

10. Orhanizatsiia Obiednannykh Natsii n.d., *Poriadok denniy na XXI stolittia*, viewed 17 March 2018, <http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda_21_ch8a.shtm>.

11. Kabinet Ministriv Ukrainy 2003, *Postanova Pro zatverdzhennia Kompleksnoi prohramy realizatsii na natsionalnomu rivni rishen, pryiniatykh na Vsesvitnomu*

samiti zi staloho rozvytku na 2003-2015 rr. iz zminamy i dopovnenniamy vid 16 serpnia 2005 roku no. 746 i vid 8 lystopada 2006 roku no. 1571, [On Approval of the Comprehensive Program for Implementation at the National Level of Decisions Adopted at the World Summit on Sustainable Development for 2003-2015, as amended and supplemented on August 16, 2005 № 746 and from 8 November, 2006 № 1571], viewed, 12 March 2018 <<http://ecopravo.org.ua/2011/06/09/7/>>.

12. Radkevych, VO 2010, *Teoretychni i metodychni zasady profesiinoho navchannia u zakladakh proftekhosvity khudozhnoho profilu*, [Theoretical and methodical principles of professional training in the institutions of professional education of the artistic profile], *Ukrainskyi instytut naukovo-tekhnichnoi i ekonomichnoi informatsii*, Kyiv.

13. Prezydent Ukrainy n.d., *Stratehiia staloho rozvytku Ukraina-2020*, [Sustainable Development Strategy "Ukraine 2020"], viewed, 25 April 2018 <<http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>>.

14. Daniellou, F, Boissieres, I & Simard, M 2011, *Human and organizational factors of safety*, FonCSI, viewed 09 April 2018, <hal- 00675538>.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2018р.